

Висновки. Отже, внаслідок аналізу теоретичних підходів до визначення основних дефініцій, якими автори трактують розвиток підприємства, сформовано авторське визначення поняття "розвиток підприємства" у вузькому та широкому розумінні, яке найповніше відображає сутнісні характеристики цього поняття і адаптоване до змін динамічного середовища функціонування підприємств.

Враховуючи безперервний процес змін динамічного середовища, необхідно виявляти нові фактори впливу на розвиток підприємства; розробляти дієві механізми адаптації розвитку підприємства до змін навколишнього середовища з врахуванням теоретичних положень і прикладних рекомендацій сучасних досліджень науковців.

Література

1. Большая советская энциклопедия: Гл. ред. А.М. Прохоров. – Изд. 3-е, [перераб. и доп.]. – М.: Изд-во "Сов. энциклопедия", 1975. – Т. 1-30, т. 21. – 640 с.
2. Розвиток (значення). [Електронний ресурс]. – Доступний з [http://www.uk.wikipedia.org/wiki/Розвиток_\(значення\)](http://www.uk.wikipedia.org/wiki/Розвиток_(значення)).
3. Розвиток : академічний тлумачний словник української мови (1970-1980). [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.sum.in.ua/s/rozvytok>.
4. Гапоненко А.Л. Стратегическое управление : учебник [для студ. ВУЗов] / А.Л. Гапоненко, А.П. Панкрухин. – М.: Изд-во "ОМЕГА-Л", 2006. – 464 с.
5. Раєвнева О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія / О.В. Раєвнева. – Харків, 2006. – 496 с.
6. Погорелов Ю.С. Категорія розвитку та її експлейнарний базис / Ю.С. Погорелов // Теоретичні та прикладні питання економіки. – К., 2012. – Вип. 27, т. 1. – С. 30-34.
7. Пашенко О.П. Стратегічне управління розвитком підприємства / О.П. Пашенко // Вісник Хмельницького національного університету. – Сер.: Економічні науки. – 2011. – № 2, т. 2. – С. 99-103.
8. Економічний розвиток. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.slovopedia.org.ua/29/53397/10788.html>.
9. Кифяк В. Теоретичні основи визначення категорії "розвиток підприємства" / В. Кифяк // Економічний аналіз. – Тернопіль, 2011. – Вип. 8, ч. 2. – С. 190-194.
10. Надтока Т.Б. Соціальний розвиток промислового підприємства та механізми його управління // Управлінські технології у рішенні сучасних проблем розвитку соціально-економічних систем : монографія / Т.Б. Надтока, Г.А. Какуніна, О.В. Мартякова та ін. / за заг. ред. О.В. Мартякової. – Донецьк : Вид-во ДонНТУ, 2011. – 744 с. – С. 564-569.
11. Плуґіна Ю.А. Інтелектуальний розвиток: сутність поняття / Ю.А. Плуґіна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Харків, 2011. – № 36. – С. 193-196.
12. Побережний Р.О. Основні напрямки розвитку підприємств машинобудування / Р.О. Побережний // Вісник національного технічного університету "ХПІ". – Харків, 2012. – № 13. – С. 90-100.
13. Афанасьев Н.В. Управление развитием предприятия : монография / Н.В. Афанасьев, В.Д. Рогожин, В.И. Рудыка. – Харьков : Изд. Дом "ИНЖЭК", 2003. – 184 с.
14. Коротков Э.М. Концепция менеджмента / Э.М. Коротков. – М.: Изд-во "Дека", 1997. – 304 с.
15. Дунда С.П. Теоретичні підходи до визначення поняття "розвиток підприємства". [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prpe/2011_32/Dunda.pdf.
16. Кузьмін О.Є. Основи менеджменту : підручник / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. – К.: ТОВ "Академвидав", 2003. – 416 с.
17. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М.: Изд-во "Дело", 1994. – 680 с.

Прійма Л.Р., Кульняк І.Я. Развитие предприятия: сущность понятия

На основе анализа литературных источников изучена сущность понятия "развитие". Раскрыты теоретические подходы различных авторов к трактовке понятия "развитие предприятия", что позволило обосновать авторский подход к толкованию этого понятия и выделить общие характеристики: наличие количественных и качественных изменений, переход из одного состояния в другое, адаптация к воздействию факторов внешней и внутренней среды. На основе обобщения и систематизации существующих толкований предложено авторское определение сущности понятия "развитие предприятия" в узком и широком смысле.

Ключевые слова: развитие, развитие предприятия, изменения, состояние объекта, динамичная среда.

Prijma L.R., Kulynyak I.Ya. Enterprise development: the essence of the concept

Based on the literature the essence of the concept of "development" is studied. Theoretical approaches of different authors to the interpretation of the concept "enterprise development" which made it possible to prove the author's approach to its interpretation are given. There are identified the common characteristics of the investigated concepts: the existence of quantitative and qualitative changes, the transition from one state to another, adapting to the effects of factors of the external and internal environment. On the base of generalizing and systematizing the existing interpretations the author's determination of the essence of the concept "enterprise development" in the narrow and broad sense is proposed.

Keywords: development, enterprise development, changes, state of the object, dynamic environment.

УДК 336.71(477)

Ст. викл. Л.Б. Сіверська – Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи НБУ

ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Визначено роль іноземного капіталу в банківській системі України та охарактеризовано позитивні й негативні аспекти впливу іноземного капіталу на функціонування вітчизняного банківського сектору. Запропоновано необхідний перелік заходів, які потрібно реалізувати для забезпечення ефективності процесу входження іноземного капіталу у вітчизняний банківський бізнес.

Ключові слова: банк, іноземний капітал, банківська система, банки з іноземним капіталом.

Актуальність дослідження. Наявність в економіці будь-якої країни значних обсягів іноземного капіталу є ознакою макроекономічної стабільності та високого рівня довіри інвесторів. За останні декілька років істотно збільшилась частка іноземного капіталу в банківській системі України. Прихильники політики припливу іноземного капіталу вважають, що присутність іноземних банків є позитивним фактором для розвитку банківської системи, оскільки це дасть змогу підвищити рівень конкуренції, забезпечити надходження інвестицій.

Досліджено вплив іноземного капіталу на функціонування банківської системи України в наукових публікаціях О. Барановського, В. Гейця, Н. Шелудько та ін. Вчені розробили стратегії входження України в міжнародний банківський простір, проаналізували мотиви і тенденції присутності іноземного капіталу в банківському секторі України з позицій можливих ризиків для

фінансової стабільності й необхідності розроблення адекватного інструментарію регулювання його присутності. Позитивні та негативні наслідки діяльності банків з іноземним капіталом вивчали у своїх працях О. Другов, І. Лютий, В. Міщенко, А. Мороз, М. Савлук, О. Сугоняко, Т. Смовженко та ін.

Результати дослідження. Залучення фінансових ресурсів є дуже важливим для забезпечення сталого розвитку економіки будь-якої країни, проте для України це питання є особливо актуальним через труднощі забезпечення стабільного економічного розвитку в умовах відсутності достатніх власних фінансових ресурсів. У такій ситуації велике значення мають іноземні інвестиції як додаткове неінфляційне джерело фінансування.

Присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі будь-якої країни зазвичай відповідає інтересам розвитку національної фінансової системи в частині збільшення загальної суми фінансових ресурсів та рівня капіталізації банківської системи, сприяє залученню іноземних інвестицій та розширенню ресурсної бази для подальшого соціально-економічного розвитку країни. Водночас потрібно зважати на фінансові ризики, пов'язані зі швидким зростанням частки іноземного банківського капіталу, що можуть призвести до втрати суверенітету у сфері грошово-кредитної політики, можливо-го посилення нестабільності, несподіваних коливань ліквідності банків, імовірного відпливу фінансових ресурсів.

На сучасному етапі нараховують понад 100 країн, у яких існують певні обмеження щодо доступу іноземних банків на внутрішні ринки банківських послуг. Головною причиною існування таких обмежень здебільшого є те, що національну банківську систему розглядають не лише в аспекті її суто економічних функцій, а й у геоелектронічному і стратегічному аспектах – як чинник фінансової безпеки держави. Варто розглянути позитивні й негативні наслідки зарубіжного досвіду в цій сфері, щоб визначити – чи потрібно стимулювати приплив іноземного капіталу в банківський сектор країни.

У світовій практиці є приклади як позитивного (передача новітніх технологій, створення робочих місць, розвиток експортного потенціалу країни), так і негативного (односторонній розвиток економіки, створення сировинних додатків для країн-інвесторів, інтенсивне використання робочої сили за низьку оплату праці) досвіду залучення іноземних інвестицій. За статистичними підрахунками, для стабільного економічного зростання частка іноземних інвестицій повинна становити 20-25 % від валового внутрішнього продукту країни. Отож, Україна належить до тих країн, які мають значну потребу в іноземних інвестиціях. За інформацією Міністерства економіки, вона потребує понад 40 млрд дол. США. Нині ж інвестовано в 30 разів меншу суму (1,5 млрд дол. США) [3].

З огляду на наведені вище тенденції, серед основних макроризиків, пов'язаних з активізацією припливу іноземного капіталу в банківський сектор України, можна виділити:

- ризик неконтрольованого відпливу капіталу, що ускладнює реалізацію грошово-кредитної політики;
- ризик економічної безпеки держави внаслідок активного скуповування українських банків російськими державними банками;

- ускладнений нагляд за банками, що входять до складу міжнародних груп, через відсутність дієвих механізмів і формально-правових можливостей реалізації нагляду за такими установами;
- загроза глобалізації національної господарської системи та втрата економічного суверенітету.

Участь іноземного капіталу в банківській системі України сприяє підвищенню якості банківської системи та дає змогу активізувати економічні процеси завдяки підвищенню якості обслуговування, вдосконаленню технологій, збільшенню обсягу фінансових ресурсів, розвитку фондового ринку (через вихід банків на вітчизняний і зарубіжні фондові ринки), підвищенню міжнародного фінансового рейтингу, прискоренню процесів інтеграції у світову економіку. Темпи опанування іноземними банками вітчизняних фінансових ринків доволі високі. За три роки частка іноземного капіталу в статутному капіталі вітчизняних банків зросла більш як удвічі. Тому виникають такі завдання:

- визначити обсяги іноземного капіталу, які потрібні Україні для забезпечення ефективного розвитку національної економіки, реалізації її інноваційної моделі за раціонального використання власних фінансових ресурсів;
- визначити пропорції між потужностями іноземних і вітчизняних банків, що можна вважати раціональними в умовах України;
- виробити напрями щодо забезпечення конкурентоспроможності банківської системи за присутності іноземних банків на вітчизняних фінансових ринках;
- знизити ризики втрати позицій вітчизняними банками за наявності конкурентних переваг іноземних банків.

У світовій практиці виділяють декілька принципів доступу іноземного капіталу в національні банківські системи:

1. Принцип національного режиму. Відсутність будь-якої дискримінації порівняно з національними інституціями. Фактично це означає, що під час ліцензування банківської діяльності враховують її національна належність, а у процесі діяльності банківської установи застосовують подібні відносно до установ-резидентів норми банківського регулювання і нагляду. На практиці принцип національного режиму використовують зазвичай на підставі міждержавних угод (ОЕСР, ВТО, ЄС).

В організації економічного співробітництва і розвитку, наприклад, він діє лише у частині регулювання і нагляду за діяльністю банківських установ, які контролюють нерезиденти з країн-членів ОЕСР. У рамках ЄС принцип національного режиму реалізується через прийняття єдиних стандартів банківського регулювання і нагляду, включаючи впровадження принципу єдиної банківської ліцензії та визначення переліку видів банківських операцій, які належать взаємному визнанню на території країн-членів ЄС.

2. Принцип взаємності. Зазначений підхід передбачає: країна, що дає змогу створення іноземного банку на власній території, діяльність якого контролює нерезидент, за правилами, які дозволені для створення банків країни, що приймає, на території країни походження нерезидента. Принцип взаємності передбачено у законодавстві Канади, Іспанії, Японії, Швейцарії. Федеральне законодавство США де-юре визначає національний режим як на допуск, так і на регулювання, де-факто – закони окре-

мих штатів стосовно прийняття рішень про ліцензування банків, які контролює нерезидент.

3. Принцип консолідованого нагляду за діяльністю банків, які функціонують у транснаціональному масштабі, їх структурних підрозділів, що передбачає спільну участь у наглядових заходах як країни, де створюється іноземний банк, так і країни походження. Представництва іноземних банків не підпадають під цей принцип, оскільки не здійснюють банківські операції. Наглядові заходи реалізуються за трьома напрямками: платоспроможність, ліквідність та конверсійні операції. Розподіл функцій нагляду за платоспроможністю залежить від типу установи, яка створюється за участю нерезидента. Моніторинг за спроможністю іноземного дочірнього банку відповідати за своїми зобов'язаннями покладається на обидві сторони, оскільки платоспроможність материнського банку можна адекватно оцінити з урахуванням фінансового стану всіх підконтрольних філіалів.

Оцінюючи роль іноземного капіталу в українській банківській системі, необхідно відзначити певну користь для національної економіки:

- прискорення розвитку банківського сектору та його диверсифікація, як результат — позитивна динаміка на фінансовому ринку;
- посилення конкуренції в банківському секторі та підвищення якості обслуговування клієнтів;
- подальша монетизація економіки та абсорбація додаткових грошових ресурсів у банківській системі;
- підвищення рівня кредитування економіки як передумови необхідних структурних перетворень;
- зменшення впливу внутрішніх факторів на стабільність функціонування банківської системи;
- покращення міжнародних фінансових рейтингів України та підвищення рівня іноземних інвестицій;
- активізація участі в об'єктивних світових глобальних процесах з можливістю недопущення їх негативних впливів для вітчизняного банківського сектору;
- залучення іноземного капіталу буде сприяти зменшенню корупції, легалізації заробітної плати, а отже, й збільшенню соціальних відрахувань.

Для забезпечення фінансової безпеки банківської системи України від необгрунтованого припливу іноземного капіталу необхідно:

- досягнути європейського рівня монетизації економіки та зменшення частки позабанківського обігу грошей;
- запровадити системи управління грошовими потоками в державі шляхом їх концентрації у провідних банках на пріоритетних напрямках розвитку держави;
- надати законодавчий захист українським банкам, які кредитують пріоритетні напрями економіки;
- розробити механізми захисту інтересів вкладників у банки з іноземним капіталом;
- вдосконалити процедури нагляду та регулювання діяльності банків з іноземним капіталом;
- з метою захисту національної банківської системи приділяти більше уваги підвищенню її конкурентоспроможності, а саме розробити державну політику розвитку і підтримки національних банків;

- розробити стратегію встановлення певних обмежень на діяльність банків з іноземним капіталом на найближчі п'ять років з метою уникнення відпливу капіталу за кордон у разі кризових явищ;
- застосовувати принцип взаємної присутності іноземного капіталу в банківській системі України.

Отже, для розширення сфери впливу іноземного банківського капіталу необхідно: уникати його надмірної концентрації та монополізації на одному із сегментів ринку банківських послуг; забезпечувати належний рівень прозорості джерел зовнішнього інвестування; стимулювати не тільки приплив іноземних коштів у вітчизняну банківську систему, а й запозичувати передовий досвід, передусім новітній менеджмент і технології ведення банківського бізнесу, нових послуг і продуктів, програмного забезпечення, що заохочувало б вітчизняні банки до підвищення рівня обслуговування власної клієнтури. Збільшення частки іноземного банківського капіталу в банківській системі повинне відбуватись поступово – в міру створення сприятливих внутрішніх умов для розвитку банківського сектору і підвищення конкурентоспроможності національного банківського капіталу.

Висновки. На сучасному етапі розвитку банківської системи й економіки України прихід іноземних інвесторів у фінансовий сектор цілком закономірний і природний. Очевидно, що регулювання доступу іноземного капіталу в банківський сектор України потребує системного підходу і має базуватися передусім на заходах підтримки конкурентоспроможності банків з іноземним капіталом, використанні їхніх технологічних та організаційних переваг для підвищення інституційного потенціалу вітчизняної банківської системи загалом. Шляхами вирішення проблеми стрімкого зростання частки іноземного капіталу у вітчизняних банках є підвищення національної конкурентоспроможності, економічної безпеки, зміцнення грошово-кредитної системи України. Вирішення питання про форми та масштаби розширення присутності іноземного банківського капіталу на ринку банківських послуг повинно бути підпорядковане стратегічним цілям соціально-економічного розвитку.

Література

1. Барановський О. Іноземний капітал на ринках банківських послуг України, Росії, Білорусі / О. Барановський // Вісник Національного банку України : журнал. – 2007. – № 9. – С. 12-20.
2. Геєць В.М. Іноземний капітал у банківській системі України / В.М. Геєць // Дзеркало тижня. – 2006. – № 26 (605). [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.dt.ua/2000/2040/53895/>.
3. Сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua>.
5. Смовженко Т. Управління процесом зростання іноземних інвесторів у роботі банківської системи України / Т. Смовженко, О. Другов // Вісник Національного банку України : журнал. – 2008. – № 8. – С. 16-19.
6. Смовженко Т.С. Створення та діяльність філій іноземних банків в Україні: регуляторні аспекти / Т.С. Смовженко, О.О. Другов // Фінанси України : журнал. – № 7. – 2007. – С. 98-105.

Сиверска Л.Б. Функционирование иностранного капитала в банковской системе Украины

Определена роль иностранного капитала в банковской системе Украины и охарактеризованы позитивные и негативные аспекты влияния иностранного капитала на функционирование отечественного банковского сектора. Предложен необходимый перечень мероприятий, которые следует реализовать для обеспечения эффективности процесса вхождения иностранного капитала в отечественный банковский бизнес.

Ключевые слова: банк, иностранный капитал, банковская система, банки с иностранным капиталом.

Siverska L.B. Functioning of the foreign capital in the banking system of Ukraine

In the article the role of foreign capital in the banking system of Ukraine is determined and the positive and negative aspects of influencing of foreign capital are described on functioning of home bank sector. The necessary list of measures that it follows to realize for providing of efficiency of process of including of foreign capital in home bank business is suggested.

Keywords: bank, foreign capital, banking system, banks with a foreign capital.

УДК 336.71

Доц. В.А. Сидоренко, канд. екон. наук –

Київський національний торговельно-економічний університет

КРЕДИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Висвітлено сучасний стан та особливості кредитної діяльності банків, досліджено динамічні зміни в обсягах, складі і структурі кредитного портфеля банків України, охарактеризовано причини змін та намічено шляхи активізації банківського кредитування.

Ключові слова: кредитна діяльність, кредитний портфель, аналіз кредитного портфеля, структура кредитного портфеля.

Вступ. Важливим важелем у стимулюванні економічного розвитку будь-якої країни виступає кредит. Банківське кредитування – важлива складова економіки і фінансового сектора України. Як свідчить практика банківської діяльності, кредити займають вагомую частку в активних операціях банків, при цьому саме кредитування приносить банківським установам значну частину прибутків.

На сучасному етапі економічного розвитку одним із важливих шляхів виходу України з кризового стану є подальший розвиток та підвищення ефективності банківського кредитування. Це зумовлено тим, що останнім часом банківські установи дещо уповільнили свою діяльність на ринку кредитування, що є негативним наслідком світової економічної кризи у більшості країн світу. Зазначимо, що у 2005-2007 рр. банківське кредитування розвивалося стрімкими темпами: за цей період ринок корпоративного кредитування виріс більш ніж у 5 разів. Зросла і значущість кредитів населення, споживчого кредиту, товарного кредиту тощо, які відігравали важливу роль як для банківського сектора, так і для економіки країни загалом. Співвідношення роздрібних кредитів і ВВП зросло майже в 4 рази [92].

З початком фінансової кризи внаслідок неповернення великої кількості кредитів, зменшення тимчасово вільних коштів банків, введення обмежень на кредитування, зростання вартості кредитних ресурсів спостерігалось уповільнення темпів видачі кредитів. А наприкінці 2008 р. Національний банк України ввів обмеження на видачу будь-яких видів кредитів, яке розповсюджувалося мало не на всі вітчизняні банки. Зазначимо, що це був один з найскладніших періодів становлення та розвитку банківської системи України. Як наслідок, на кінець 2011 р. лише 10-15 % всіх банків України (із діючих 182 банків) інтенсивно кредитували реальний сектор економіки, серед яких – ПриватБанк, Укрексімбанк, ВТБ Банк, Укрсоцбанк, Ощадбанк. Отже, можна зробити висновок, що навіть четверта частина всіх вітчизняних банків не здійснювала основну діяльність в повному обсязі.

На сучасному етапі тенденції розвитку банківської кредитної діяльності досліджено у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, зокрема О. Барановського, А. Беякова, О. Васюренка, В. Вітлінського, О. Вовчак, Н. Волошина, О. Гейця, А. Герасимовича, В. Грушка, О. Дзюблюка, М. Дмитренка, С. Кабушкіна, М. Козоріз, Л. Кузнецової, В. Міщенко, А. Мороза, З. Морсмана, С. Науменкової, Л. Примостки, С. Реверчука, З. Щибиволака та інших. Однак, незважаючи на досить високий рівень досліджень кредитної діяльності, зміни, які відбуваються у банківській системі і в економіці під впливом глобалізаційних процесів, зумовлюють необхідність поглибленого аналізу кредитної діяльності банків та тенденцій її розвитку на сучасному етапі, що й визначає актуальність досліджуваних у цій роботі питань.

Метою цього дослідження є висвітлення сучасного стану і особливостей кредитної діяльності банків та окреслення тенденцій її розвитку в посткризовому періоді.

Виклад основного матеріалу. В умовах стрімкого розвитку глобалізаційних процесів істотно зростає не тільки значення банків у сучасній економіці, а й вимоги до них, що стосуються підвищення рівня капіталізації, удосконалення систем управління ризиками, підвищення стабільності функціонування тощо. На сучасному етапі розвитку банківської системи України кредитна та депозитна діяльність усе ж домінують у вітчизняних банках, незважаючи на появу порівняно нових нетрадиційних банківських операцій, а кредитування економіки залишається однією з найважливіших функцій банків. Зазначимо, що в активах вітчизняних банків частка кредитного портфеля упродовж останніх років становила майже 80 % (табл. 1).

Проведений аналіз обсягів кредитного портфеля банків України за 2005-2011 рр. (табл. 1) доводить, що обсяг наданих кредитів станом на 01.01.2011 р. становив 757891 млн грн, що майже у 8 разів перевищує обсяг вимог за кредитами на початку 2005 р. (96945 млн грн). У структурі кредитів найбільшу частку займали кредити суб'єктам господарювання (від 56,9 % до 75,17 %). Як свідчать дані табл. 2, частка кредитів, наданих фізичним особам, зростала до 2009 р. і становила 33,94 % (станом на 01.01.2005 р. вона дорівнювала 15,05 %). Упродовж 2009-2010 рр. обсяги кредитів, наданих фізичним